

YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Matkarimov Omonboy Bahodir o'g'li
Ma'mun universiteti NTM talabasi

ANNOTATSIYA: Globallashtirish jarayoni sanoati rivojlangan mamlakatlarning texnologik bazasining sifat jihatidan yangilanishini, ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshlik darajasini oshirish bilan birga hayot sifatini va yashash muhitini yaxshilashni ta'minlaydigan yangi texnologik tuzilmaga modernizatsiya qilingan iqtisodiyotga o'tishni talab qilmoqda.

KALIT SO'ZLAR: yashil iqtisodiyot, tiklanadigan energiya resurslari, atrof-muhit muhofazasi, populyatsiya, ekologiya, yashil zonalar.

Jahon taraqqiyotining postindustrial bosqichga o'tishi quyidagilar bilan birga keladi yashil doirada hal qilinishi mumkin bo'lgan global muammolar to'plami iqtisodiyot. Bunday iqtisodiyotning asosiy prinsiplari zamonaviy talablarga javob beradi balansli rivojlanish haqidagi taxminlar va ko'p jihatdan quyidagi qoidalarga o'xshash atrof-muhitni oqilona boshqarishning haqiqiy konsepsiyasi: yashil rangga asoslangan iqtisodiyot aholining hayot sifatini va iqtisodiy sifatini oshirish g'oyasiga asoslanadi atrof-muhit yukini kamaytirish bilan birga o'sish. Ko'p sonli yashil iqtisodiyotning hozirgi kungacha ishlab chiqilgan ko'rsatkichlari iqtisodiy, ekologik va atrof-muhitni har tomonlama baholashning murakkabligini aks ettiradi. Rivojlanishning ijtimoiy natijalari umumiy qabul qilingan yondashuv yo'qligi sababli jahon va milliy iqtisodiyotlarning rivojlanishi ko'pincha bunday baholash bilan taqqoslanadi "hayot aylanishi" ni hisobga olgan holda ularning energiya yoki resurs intensivligi dinamikasi bilan duksiyalar, bu mamlakatlarning javobgarligini obyektiv ravishda taqsimlashga imkon beradi ishlab chiqarilgan ekologik zarar.

Global va milliy darajadagi ko'plab dasturlar orasida, JSSTga muvofiq jamiyatni uyg'un rivojlantirishga qaratilgan atrof-muhit imkoniyatlari, bu yerda asosiy pozitsiyalar bir necha o'n yillar davomida barqaror rivojlanish konsepsiyasi ko'plab ruslar yevropa olimlari va o'zbeklar tomonidan utopiklik uchun adolatli tanbehlariga ishonish va xorijiy tadqiqotchilar (Gorbanev 2013; yashil iqtisodiyot 2015; Ki- Rilov, Pakina, tula 2017; Jekson 2017). Prinsipial jihatdan barqaror

rivojlanish bu faqat global postindustrializm sharoitida mumkin. Hujjatlarda Rio-De-Janeyroda BMTning atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha konferentsiyalari rivojlangan mamlakatlar tomonidan resurslarni "ortiqcha iste'mol qilish" boshqa tomondan, dunyo aholisining ko'pchiligining tomonlari va qashshoqligi bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Bundan kelib chiqadiki, bo'shliqni marta darajasida qisqartirish kerakki o'tish uchun zarur shart bo'lgan turli mamlakatlarning vitia bosh rivojlanish, biroq postindustrial transformatsiya sharoitida bu bo'shliq faqat kengayadi va shuning uchun amalga oshirish umidi global darajadagi barqaror rivojlanish g'oyalari haqiqatga to'g'ri kelmaydi. AQShda rivojlangan jahon taraqqiyotining geografik tengsizligini hisobga olmaganda postindustrial bosqichga o'tish usullarini hal qilish mumkin emas va global atrof-muhitning buzilishi bilan bog'liq muammolar, shu jumladan barqaror rivojlanish.

Mamlakatlar miqyosida tahlil qilinganda, Germaniya iqtisodiyotning barcha sohalariga yashil tamoyillarni joriy etishda chiqindisiz ishlab chiqarish siklini yaratgan ushbu sohadagi ilg'or davlatlardan biridir. Germaniya chiqindilarni qayta ishlash hamda ulardan qayta foydalanish bo'yicha dunyoda yetakchi hisoblanadi. Germaniyada patentli texnologiyalarning 23 foizi atrof muhit sohasiga to'g'ri keladi va shamol, quyosh energetikasi sohasidagi kompaniyalarning 30 foizdan ortig'i nemis kompaniyalariga tegishli. Yashil sektorda, ya'ni atrof-muhit va iqlimni muhofaza qilish bilan bog'liq bo'lgan sohalarda (energiya, transport, qayta ishlash, chiqindilarni yo'q qilish va boshqalar) nemis korxonalaridagi faoliyat yuritayotgan ishchilar soni, taxminan 2 million kishini yoki jami iqtisodiy faol aholining 4,5 foizini tashkil qiladi. Bugungi kunda bu ko'rsatkich o'sish tendensiyasiga ega.

Ekspert baholariga ko'ra, yaqin atrofdagi eng katta qiyinchiliklardan biri kelajakdagi sivilizatsiya aholi sonining ko'payishi bo'ladi (eng muhimi-rivojlanayotgan mamlakatlar) 2032 yilgacha bo'lgan davrda taxminan 3 milliardga (The Green Investment Report 2013). Biosfera imkoniyatlari doirasida ushbu so'rovlarga muvofiqligini taqdim etaman bu juda murakkab: hozirgi iste'mol tezligini saqlab qolish bilan 2050 yilga kelib qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish- ikki baravar, energiya – 85% ga; suv resurslarini iste'mol qilishning ko'payishi- 55% darajasida hosil bo'ladi. Bunday prognozlar kontekstida prinsiplarga o'tish Yoki yashil o'sish uchun bu kelajakdagi iqtisodiy rivojlanishning ekologik xavfini kamaytirishning deyarli yagona usuli bo'lib tuyuladi. Realizm yashil o'sish g'oyasining o'zi alohida ko'rib chiqishni talab qiladi, chunki qator

mutaxassislar bunga juda shubha bilan qarashadi, ammo hamma joyda mavjud-ushbu va tegishli atamalardan foydalanish ularning ko'proq dolzarbligini belgilaydi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, "yashil iqtisodiyot" mintaqaviy rivojlanishni, ijtimoiy barqarorlikka erishishni, "yashil iqtisodiyot" tarmoqlarida yangi ish o'rinlari yaratilishi orqali iqtisodiy salohiyatni oshirishni rag'batlantiradi (5). "Yashil iqtisodiyot", asosan, iqtisodiy taraqqiyotga yordam beradi va yalpi ichki mahsulotning o'sishini, mamlakat daromadlarini oshirishni, aholini ish bilan ta'minlash, mamlakatda ishsizlik darajasini pasaytirishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, "yashil iqtisodiyotga" o'tish iqlim o'zgarishi, foydali qazilma minerallarning yo'qolishi va suv resurslarining tanqisligi kabi global tahdidlar xavfini kamaytiradi. Ammo butun jahon rivojlanishini olib qaralsa, uning umumiylik xususiyati namoyon bo'ladi, ya'ni, bugungi dunyo sivilizatsiyasi kuch to'plagan, o'z qudratining eng yuqori nuqtasiga yetgan vaqtda jahonning barcha mamlakatlari iqtisodiy rivojlanishda ekologik yo'naltirilgan model tanlanmas ekan, globallashtirish sharoitida butun sayyoraning asta-sekin tanazzulga yuz tutishi va butunlay yo'q bo'lib ketishgacha borish xavfi yuzaga keladi, degan xulosaga kelishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Tashmatov Sh.A., Butaboyev M.T.. Yashil iqtisodiyot. Darslik. T.: Universitet, 2020, 156-bet
2. A. Stainer 2017, "The Green Shoots of the Green Economy", Environmental Conservation, №2 vol 3 2019.
3. "2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish" konsepsiyasi
4. Brown L.R. Eco-Economy. Building an Economy for the Earth. Earth Policy Institute. W.W. Norton&Company. New York, London, 2019.
5. <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-green>
6. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/ecology-2>
7. www.uznature.uz